

LESSENSERIE

VERZET EN HELDENDOM

Ontwikkeld bij het boek *Het koffertje van oom Tom* en de podcast *In verzet*, beide door Annemiek Lely.

INSTRUCTIE LESMATERIAAL

VOOR DE DOCENT:

Het lesmateriaal dat u hier aantreft is vrijelijk te gebruiken en kan, afhankelijk van de eigen mogelijkheden en insteek, voor verschillende vakken ingezet worden.

De lessenserie “**verzet en heldendom**” bestaat uit de volgende lesplannen:

LESPLAN 1: 10-15 MINUTEN

> **Thema: wat betekent verzet en wanneer wordt iemand gezien als een verzetsheld?**

- Dit is een korte les die ruimschoots binnen het standaard lesuur van 50 minuten valt. Het belangrijkste doel is om de leerlingen bewust te maken van het begrip ‘verzet’ en ze te laten nadenken over de vraag in hoeverre iemand die in verzet gaat als ‘held’ gezien kan worden.
- Deze korte les kan gebruikt worden als dagopening of als aanvulling op een aanverwant onderwerp, denk bijvoorbeeld aan lessen over de Tweede Wereldoorlog (geschiedenis), lessen over identiteit en idealen (levensbeschouwing) of lessen over maatschappelijke veranderingen (maatschappijleer).
- De docent heeft alle vrijheid om het lesonderwerp naar eigen inzicht te behandelen, maar indien gewenst, is er een lesplan waarin per tijdseenheid staat aangegeven wat de rol van de docent en die van de leerlingen is.

LESPLAN 2: 2 LESSEN VAN 50 MINUTEN

- **Twee (groeps)opdrachten over de behandelde stof**
- **Benodigd: de LessonUp op <https://hetkoffertjevanoomtom.nl/>**

Vooraf: deze lessenserie bestaat uit twee klassikale lessen met als onderwerpen; 1. Verzet en 2. Heldendom. Wederom is de lesstof naar eigen inzicht te gebruiken. Wie de lessenserie in het geheel geeft, wordt aangeraden de volgorde zoals in het lesplan is aangegeven, aan te houden. Wie (een van) de groepsopdrachten wil geven aan de klas, dient rekening te houden met de inhoudelijke (voor)kennis die in de twee klassikale lessen behandeld wordt.

• **Opdracht 1: onderzoek een verzetsgroep**

In het kort is het de bedoeling dat elk groepje een eigen verzetsgroep of -beweging kiest en deze gaat onderzoeken. De docent laat een aantal voorbeelden zien die in de LessonUp staan. Voor het onderzoek zelf dienen de vragen die in de LessonUp staan als kader. De hoeveelheid (les)tijd die de leerlingen krijgen voor de opdracht is aan de docent om te bepalen. De vorm van het eindproduct - een schriftelijk verslag, korte documentaire, presentatie, podcast - is eveneens aan de docent om te bepalen.

In de LessonUp staan de volgende onderdelen waar het eindproduct aan moet voldoen:

- Wie de oprichters zijn;
- Wie onderdeel uitma(a)k(t)en van de groep;
- Waar en wanneer de verzetsgroep is opgericht;
- Wat wil(de) deze verzetsgroep bereiken;
- Hoe wil(de) deze verzetsgroep zijn doel behalen;
- Welke vorm(en) van verzet heeft deze groep gebruikt;
- Mene(n) de leerlingen dat de verzetsgroep zijn doel heeft bereikt;
- Of de leerlingen de leden van de groep als 'helden' zien.

• **Opdracht 2: start je eigen verzetsgroep!**

Wederom kan de docent zelf bepalen hoeveel tijd de leerlingen krijgen voor deze opdracht. Ook hier geldt dat de vorm tot op zekere hoogte vrij is. De opdracht kent een aantal vaste onderdelen maar bij het manifest kan voor een schriftelijke of audiovisuele vorm worden gekozen. Hieronder wordt de docentrol voor het aanreiken van de opdracht en de begeleiding van het proces beschreven.

In de LessonUp staan de volgende onderdelen waaraan het eindproduct moet voldoen:

- Bedenk een pakkende naam en logo;
- Je schrijft een manifest waarin je duidelijk maakt wat er volgens jullie moet veranderen;
- Beschrijf hoe jullie de gestelde doelen het best kunnen bereiken;
- Kom met twee voorbeelden van verzetsacties die jullie zouden kunnen uitvoeren;
- Laat je inspireren door de verschillende middelen van verzet die in de podcastserie *In verzet* genoemd worden.

DAGOPENING/KORTE THEMALES (10-15 MINUTEN)

> Thema: wat betekent verzet en wanneer wordt iemand gezien als een verzetsheld?

Leerdoelen:

- De leerling kan reflecteren op het begrip 'verzet'.
- De leerling kan reflecteren op het begrip 'held' en een mening vormen over wie in welke situatie een held genoemd kan worden.

Tip! Luister vooraf de podcastserie *In verzet* ter inspiratie. Kijk op <https://podcastinverzet.nl> of beluister de podcast direct in je favoriete podcast app.

0-3 minuten: introductie

Begin met een kort clipje over het boek *Het koffertje van oom Tom*. Deze vind je op <https://hetkoffertjevanoomtom.nl>.

3-5 minuten: vraag-antwoordgesprek

De docent vraagt: is dit een verzetsstrijder? En wie van jullie vindt Tom Navis een held? De klas antwoordt vrijelijk en de docent vraagt door waar nodig, ter verheldering voor de rest.

5-10 minuten: onderwijsleergesprek met de klas

De docent stelt de volgende vraag: wat is verzet? De bedoeling is om samen tot een definitie te komen.

Voorbeeld: verzet is als iemand of een groep mensen op een bepaalde manier uiting geeft van onvrede met de huidige situatie in een maatschappij.

Optioneel: de docent vraagt de klas om voorbeelden te noemen van verzet, recent en uit het verleden.

10-15 minuten: onderwijsleergesprek met de klas

De docent stelt een volgende vraag: wanneer ben je een held? De bedoeling is om samen tot een definitie te komen.

Voorbeeld: een held is iemand die zich inzet voor een bepaalde zaak, daarin moedig gedrag laat zien en het risico loopt zelf negatieve consequenties te ondervinden.

De docent vraagt de klas voorbeelden te noemen van wie zij beschouwen als helden en deze naast de samen opgestelde definitie te plaatsen.

LESPLAN 2

LES 1 - VERZET (50 MINUTEN)

Leerdoelen:

- Leerlingen kennen de verschillende definities van het begrip 'verzet' en kunnen onderscheid maken tussen paramilitair en humanitair verzet.
- Leerlingen kennen ten minste twee voorbeelden van verzetsgroepen/-bewegingen uit Nederland.

Ter info: er zijn verschillende manieren om naar verzet te kijken. In deze lessenserie wordt de tweedeling tussen paramilitair en humanitair verzet behandeld. In afleveringen 1 en 2 van de podcastserie *In verzet* zijn meer opties te horen, zoals actief en passief verzet.

0-5 minuten: introductie

Begin de les met het korte filmpje over *Het koffertje van oom Tom* (te vinden op <https://hetkoffertjevanoomtom.nl>). De docent gaat verder met de lessenserie via LessonUp door de volgende vraag te stellen: welke verzetshelden ken jij?

Leerlingen vullen een eigen voorbeeld van een verzetsheld in.

Aan de hand van de antwoorden worden een aantal inzendingen besproken.

5-15 minuten: voorkennis activeren

De docent laat een vijftal voorbeelden zien die wel/niet als verzetsheld bestempeld kunnen worden. Indien nodig licht de docent toe om wie het gaat en waarom deze persoon als voorbeeld van een held gezien kan worden.

Leerlingen vullen de poll in.

Na elke poll bespreekt de docent kort de uitkomst.

15-20 minuten: directe instructie

De docent gaat aan de hand van de eerdere antwoorden en pollresultaten in op het begrip 'verzet'. Via de LessonUp legt de docent uit wat verzet betekent en welke twee basisvormen we onderscheiden.

Leerlingen maken aantekeningen in een schrift. Deze hebben ze later nodig voor hun (eind)opdracht.

20-35 minuten: onderwijsleergesprek

De docent stelt de vraag: is elke vorm van verzet zichtbaar en gewelddadig? De docent kan wijzen op een aantal bekende voorbeelden zoals het verhaal van Tom Navis en eventueel andere verzetsstrijders uit de Tweede Wereldoorlog, of de beroemde guerrillaleider Che Guevara. Duidelijke voorbeelden van het soort verzet dat we allemaal wel kennen. Maar welke vormen van verzet bestaan er nog meer? Denk bijvoorbeeld aan de talloze vrouwen die de onderduikers in Nederland verzorgden tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Quote van Hinke Piersma (NIOD) uit de podcastserie *In verzet*:

'Het geldt bijvoorbeeld - heel interessant - voor vrouwen die dus zorg hadden voor onderduikers. Ja, dat hoorde bij hun taak. Het komt nu wel naar voren maar heel lang is onderduik geven eigenlijk niet gezien als een vorm van verzet. Ik denk dat is de ultieme vorm van verzet!'

Of de mensen die de communicatie tussen de verschillende groepen verzetsstrijders regelden. In hoeverre zijn zij ook verzetsstrijders?

- Leerlingen doen actief mee en beantwoorden de vragen die de docent stelt. Eventueel komen zij zelf met aanvullingen en helpen zo met het beantwoorden van de gestelde vraag.
- Voorbeeld van een definitie: er zijn veel verschillende vormen van verzet die niet altijd zichtbaar en/of gewelddadig zijn, zoals humanitair verzet.

35-45 minuten: directe instructie

De docent behandelt twee voorbeelden van verzet die plaatsvonden in Nederland in de twintigste eeuw. Het gaat om het verzet in de Tweede Wereldoorlog en de tegenculturen in de tweede helft van de twintigste eeuw die hoofdzakelijk bestonden uit het verzet van groepen jongeren tegen de gevestigde maatschappelijk/morele orde.

Leerlingen maken aantekeningen in een schrift. De voorbeelden kunnen namelijk als uitgangspunt dienen voor hun opdrachten (onderzoek een verzetsgroep) en eventueel de eindopdracht (start je eigen verzetsgroep).

45-50 minuten: herhaling en check leerdoelen

De docent checkt aan de hand van de aantekeningen van de leerlingen of alle behandelde stof is genoteerd en of er nog vragen zijn. Ook stelt de docent een paar korte vragen om te checken of de leerdoelen bereikt zijn.

Mogelijke vragen om leerdoelen te checken!

- *Is protesteren op het Malieveld in Den Haag een vorm van verzet?*
(Ja, elke vorm van protest kun je rekenen onder de noemer van verzet).
- *Tom Navis die spioneert in de Rotterdamse haven is een vorm van paramilitair verzet, ja of nee?*
(Ja, het is verzet om de vijand te saboteren.)

Leerlingen antwoorden door middel van het oplezen van de aantekeningen en door antwoord te geven op vragen die de docent stelt om de leerdoelen te checken.

LES 2 - HELDENDOM (50 MINUTEN)

Leerdoelen:

- Leerlingen hebben een definitie van het begrip 'held' die ze kunnen reproduceren en weten dat niet elke verzetsstrijder ook als held gezien hoeft te worden.
- Leerlingen weten dat of iemand als held gezien wordt (mede) bepaald wordt door de samenleving en dat dit veranderlijk is.

0-5 minuten: introductie en herhaling

De docent vraagt kort waar het de vorige les over is gegaan. De belangrijkste begrippen en bijbehorende voorbeelden worden genoemd.

Leerlingen herhalen de lesstof van vorige les.

5-15 minuten: onderwijsleergesprek

Aan de hand van de eerder genoemde voorbeelden door de leerlingen en de voorbeelden in de LessonUp gaat de docent in op het begrip 'held'. Het doel is om samen tot een definitie van een held te komen.

Leerlingen doen actief mee, brengen hun eigen ideeën en opvattingen in en noteren de samen opgestelde definitie in hun schrift.

Voorbeeld van een mogelijke definitie: een held is iemand die zich inzet voor een bepaalde zaak, daarin moedig gedrag laat zien en het risico loopt zelf negatieve consequenties te ondervinden.

15-25 minuten: onderwijsleergesprek

De docent behandelt de eerste verdiepende vraag over verzetshelden. Is iedere verzetsstrijder een held? De docent kan terugrijpen op de voorbeelden uit de eerste les.

Hoe is dat in het geval van Tom Navis? In hoeverre is iemand die zich verzet altijd een held?

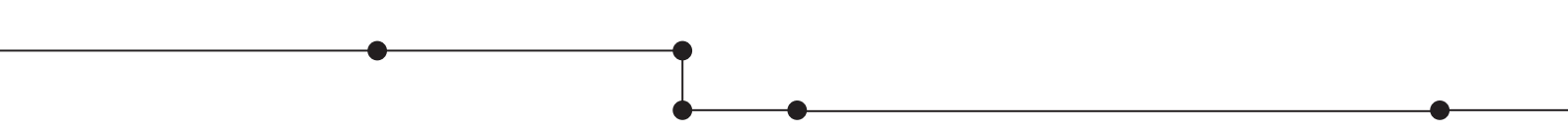
Leerlingen doen actief mee bij het beantwoorden van de vraag. Dragen eventueel zelf voorbeelden aan. Noteren de samen bedachte definitie in hun schrift.

Voorbeeld van een mogelijke uitkomst: of iemand die zich verzet als 'held' wordt gezien, wordt vaak achteraf bepaald door de samenleving op basis van bepaalde opvattingen.

25-40 minuten: onderwijsleergesprek

De docent kan, naar aanleiding van het vorige lesonderdeel, verder ingaan op de vraag: hoe wordt in een samenleving bepaald wie een held is? Een goed voorbeeld over of iemand wel of niet als held gezien wordt door de samenleving is J.P. Coen (slide in de LessonUp).

Leerlingen doen actief mee en gaan in op de vragen die de docent stelt. Eventueel komen ze zelf met voorbeelden of aanvullingen.

Voorbeeld van een definitie: de samenleving bepaalt aan de hand van nu geldende opvattingen of de denkwijzen en handelingen van iemand in het verleden als 'heldhaftig' gezien kunnen worden. De opvatting of iemand een held is, kan dus ook veranderen!

40-50 minuten: directie instructie en check leerdoelen

De docent legt de opdracht uit die de leerlingen in groepjes gaan uitvoeren. In het kort is het de bedoeling dat elk groepje een eigen verzetsgroep of -beweging kiest en deze gaat onderzoeken. De docent laat een aantal voorbeelden zien die in de LessonUp staan. Voor het onderzoek zelf dienen de vragen die in de LessonUp staan als kader. De hoeveelheid (les)tijd die de leerlingen krijgen voor de opdracht is aan de docent om te bepalen. De vorm van het eindproduct - een schriftelijk verslag, korte documentaire, presentatie, podcast - is eveneens aan de docent om te bepalen. Voor het eind van de les is het van belang dat de leerlingen weten dat ze groepjes gaan vormen en zich alvast oriënteren op een verzetsgroep of - beweging die ze willen onderzoeken.

Leerlingen luisteren en stellen vragen bij eventuele onduidelijkheden.

De docent stelt twee korte vragen om te checken of de leerdoelen bereikt zijn.

Mogelijke vragen om leerdoelen te checken!

- *Om een held te zijn, moet je altijd zelf hebben geleden en er aantoonbaar op achteruit zijn gegaan. Ja of nee?*
(In principe niet, risico lopen betekent niet dat je er ook aantoonbaar op achteruit gaat.)
- *Iemand die nu als held wordt gezien, kan over honderd jaar een heel andere status hebben. Is dit waar of niet?*
(Ja, door veranderende opvattingen in een samenleving kan iemand die als held wordt beschouwd in de toekomst niet langer die status hebben, zie ook de huidige discussie over J.P. Coen.)

OPDRACHT 1: ONDERZOEK EEN VERZETSGROEP

GROEPSOPDRACHT (DUUR ZELF BEPALEN)

De docent kan zelf bepalen hoe lang de leerlingen de (les)tijd krijgen voor het voltooien van deze opdracht. Het is echter verstandig om in het begin van de les terug te komen op Les 2 en de groepjes op weg te helpen. Ook dienen de leerlingen hun voorstel met de docent te bespreken en goedkeuring te krijgen voor ze aan de slag gaan. Daarbij geldt dat zowel de gekozen verzetsgroep/-beweging als de gekozen verwerkingsvorm (verslag, documentaire, presentatie, podcast) goedgekeurd dient te worden.

In de LessonUp staan de volgende onderdelen waaraan het eindproduct moet voldoen:

- Wie de oprichters zijn;
- Wie onderdeel uitma(a)k(t)en van de groep;
- Waar en wanneer de verzetsgroep is opgericht;
- Wat wil(de) deze verzetsgroep bereiken;
- Hoe wil(de) deze verzetsgroep zijn doel behalen;
- Welke vorm(en) van verzet heeft deze groep gebruikt;
- Mennen de leerlingen dat de verzetsgroep zijn doel heeft bereikt;
- Of de leerlingen de leden van de groep als 'helden' zien.

OPDRACHT 2: BEGIN EEN VERZETSGROEP

GROEPSOPDRACHT (DUUR ZELF BEPALEN)

Wederom kan de docent zelf bepalen hoeveel tijd de leerlingen krijgen voor deze opdracht. Ook hier geldt dat de vorm tot op zekere hoogte vrij is. De opdracht kent een aantal vaste onderdelen maar bij het manifest kan voor een schriftelijke of audiovisuele vorm worden gekozen. Hieronder wordt de docentrol voor het aanreiken van de opdracht en de begeleiding van het proces beschreven.

In de LessonUp staan de volgende onderdelen waaraan het eindproduct moet voldoen:

- Bedenk een pakkende naam en logo;
- Je schrijft een manifest waarin je duidelijk maakt wat er volgens jullie moet veranderen;
- Beschrijf hoe jullie de gestelde doelen het best kunnen bereiken;
- Kom met twee voorbeelden van verzetsacties die jullie zouden kunnen uitvoeren;
- Laat je inspireren door de verschillende middelen van verzet die in de podcastserie *In verzet* genoemd worden.

de
Schrijvers
centrale

Annemiek Lely is ook beschikbaar voor lezingen.
<https://deschrijverscentrale.nl>

Tekst: Thom van Duuren

Vormgeving: Valetti

De podcast *In verzet* en daarmee ook dit lesmateriaal is mede mogelijk gemaakt door:

